

Електронні ресурси — для бібліотек України: новини з конференцій

31 січня - 1 лютого 2012 року в рамках днів науки в

Національному університеті "Києво-Могилянська академія" (НаУКМА) до 20-ліття Наукової бібліотеки НаУКМА та 10-ліття Будапештської ініціативи відкритого доступу в Могилянці відбувся 15-й Щорічний науково-практичний семінар "Інформаційні ресурси для науки та освіти". Співорганізаторами семінару були такі провідні організації у галузі бібліотечних та інформаційних ресурсів, як громадська організація ELibUkr ("Електронна бібліотека України"), Фондація eIFL.net, громадська асоціація "Інформатіо-Консорціум" та Українська бібліотечна асоціація.

Перший день семінару було присвячено темі відкритого доступу і розпочато його було фільмом Олександри Ярошенко "Відкритий доступ в Україні: від окремих островів до глобального середовища"², в якому провідні українські науковці (серед яких є й проректори відомих українських університетів) виступають за підтримку відкритого доступу до наукової інформації та зазначають його важливість і переваги.

Першим ключовим виступом була доповідь Ірини Кучми, координатора програм відкритого доступу eIFL.net, про перші 10 років після проголошення Будапештської ініціативи відкритого доступу³, яка наголосила на основних аспектах функціонування відкритого доступу до наукових публікацій. Пані Ірина зазначила, що відкритий доступ забезпечує більш широке поширення і максимальне використання результатів наукових досліджень; допомагає уникати дублюванню наукових досліджень; сприяє досягненню нових наукових результатів, спираючись на наукові розвідки попередників; допомагає покращенню доступу малого й середнього бізнесу до найновіших науково-технічних розробок тощо.

Під час своєї другої доповіді⁴ Ірина Кучма розкрила переваги відкритого доступу в науковій комунікації, розповіла про роль імпаکت-фактору для журналів відкритого доступу. Серед переваг відкритого доступу для дослідників у презентації було наголошено на наступних головних, таких як розширення цитування, сприяння науковій кар'єрі, моніторинг використання результатів дослідження.

Олена Гімос,
завідувачка відділу електронних ресурсів

Світлана Чуканова,
провідний бібліотекар Наукова бібліотека Національного університету "Києво-Могилянська академія"

можливість зберігати всі права на результати досліджень та ін.

Наступною не менш цікавою та інформативною була доповідь⁵ викладачки Школи охорони здоров'я Національного університету "Києво-Могилянська академія" Тетяни Андрєєвої про те, як українські дослідники можуть зробити інформацію про свої наукові дослідження відомою світу. Доповідь Тетяни Андрєєвої була озвучена в рамках проведення ланчу для дослідників у бібліотеці. Ланч у бібліотеці вперше проводився в рамках семінару і передбачав виступи дослідників та вільне спілкування присутніх на тему відкритого доступу до наукової інформації за філіжанкою кави та з тістечком. Слід зазначити, що пані Тетяна розкрила перспективи відкритого доступу для користувача, автора та редактора чи видавця наукової літератури. Крім цього, учасники семінару дізналися про те, в яких соціальних мережах слід зареєструватися досліднику для розширення контактів та популяризації своїх наукових досліджень. Серед озвучених головне місце займають наступні мережі дослідників, такі як I am scientist, ResearcherID, ResearchGate, Academia.Edu, BioMedExpert.

Однією із вагомих доповідей була також доповідь⁶ наукового співробітника Центру комп'ютерних технологій Національного бібліотеки України ім. В. І. Вернадського Дениса Солов'яненка, який розповів про нормативну базу, ключові характеристики, технологічну платформу проекту "Наукова періодика України". Відомо, що проект розпочато в 2006 році для представлення інформації про наукові результати теоретичної та прикладної діяльності установ Національної академії наук України, а нині на цьому порталі всі академічні журнали України — у вільному безперешкодному доступі. Очевидно, що цей проект є не тільки успішним прикла-

дом реалізації ініціативи відкритого доступу до наукової інформації в Україні, але й унікальним з огляду на світовий досвід. Проект розвивається, зокрема, пропонується надалі за технологічну основу взяти багатомодульний сервер програмних додатків із відкритим вихідним кодом Open Journals Systems (OJS), який призначений для забезпечення програмно-технологічного функціонування процесів публікації та використання наукових періодичних видань. Передбачається, що ця технологічна платформа буде інструментом для покриття всіх функцій щодо збереження наукових публікацій у масштабах країни. OJS розроблене для сприяння розвитку технічної інфраструктури, представлення наукових публікацій, зважаючи на весь журнальний цикл: від завантаження автором рукопису до публікації. Натомість у проекті Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського передбачається поки використовувати таку платформу лише для реалізації функції "хмарного" сховища даних⁷.

Питання щодо ролі топ-вчених університету в розбудові інституційного репозитарію⁸ порушив у своєму виступі Сергій Назаровець, бібліотекар Науково-технічної бібліотеки Національного університету "Львівська політехніка": йшлося про зв'язок між рейтингом інституційних репозитаріїв у різних пошукових системах і кількістю публікацій науковців у них та інших джерелах наукової інформації, таких як сайти наукових видавництв, тематичні репозитарії або репозитарії інших інституцій та персональні веб-сторінки дослідників. Помітною є тенденція із недостатнім архівуванням наукових публікацій в інституційних репозитаріях, реферованих у бібліографічній базі SCOPUS. Пан Сергій у своїй презентації зазначив, що для зміни такої ситуації слід обговорити проблеми стану та перспектив репозитарію

серед мультидисциплінарних наукових груп, постійно досліджувати функціонування та наповнення репозитарію, підтримувати зворотний зв'язок із користувачами та залучати провідних вчених університету до розбудови репозитарію.

31 січня в рамках семінару було також проведено вебінар із Ніком Шоки, директором коаліції RIGHT TO RESEARCH COALITION EIFL Open Access Advocacy Webcast⁹.

Міжнародна студентська громада, включно з могилянцями, мала змогу запитати в пана Ніка більш детально про рух відкритого доступу та про його переваги для студентів. Окрім онлайн-спілкування було продемонстровано також і презентацію про відкритий доступ, аби всі учасники могли на власні очі побачити ситуацію, яка існує нині з відкритим доступом. Географія вебінару була досить різноманітною: Україна, США, Африка та багато інших країн. Питання адвокації відкритого доступу зацікавили учасників семінару та вилились у невеличку дискусію з цього приводу.

Отже, як висновок, слід зазначити, що перший день семінару був присвячений висвітленню як переваг, так і недоліків відкритого доступу до наукової інформації в дослідницькій та бібліотечній сферах.

Другий день семінару - 1 лютого - був присвячений створенню, використанню та управлінню електронними ресурсами. Серед доповідачів були й представники фірм - провайдерів баз даних: ABE - IPS, EBSCO та інші. Слухали Терезу Горещьку (EBSCO)¹⁰, яка розповіла про розбудову бібліотеки майбутнього. Ця доповідь була дуже цікавою та порушила безліч важливих питань, що стосуються не лише використання електронних ресурсів, а й інтер'єру, режиму роботи бібліотек світу. Багато говорилось про новітні інформаційні технології, порта-

тивні пристрої, моделі єдиного пошукового вікна. Йшлося також про те, як нове покоління користувачів сприймає бібліотеки, що вони бажають бачити серед бібліотечних послуг у недалекому майбутньому. Загалом ця презентація охопила широкий спектр питань, пов'язаних із розвитком не тільки фондів бібліотеки, а й з інтер'єром, проектуванням читальних залів, де користувачі вільно пересуваються, спілкуються, почуваються як удома. Пані Тереза також згадала й "цифрове покоління" - новий тип сучасного користувача бібліотеки, який зовсім інакше бачить бібліотечні сервіси та ставить зовсім інші вимоги, відмінні від звичних для багатьох бібліотекарів. У презентації також йшлося про ресурси EBSCO та про пошуковий сервіс EDS, що має стати науковою альтернативою Google. Виступ надихнув учасників на роздуми про недалеке майбутнє бібліотек і про те, які технології, незвідані досі, стануть звичними для нас.

Представник ABE - IPS Богдан Чубак говорив про електронні ресурси видавництва Springer та Oxford University Press". У цих презентаціях він знайомив із переліком ресурсів, що надаються вищезгаданими видавництвами, розповідав про можливість тестового доступу та про переваги онлайн-ресурсів для бібліотек та їх користувачів. Наголошувалось на тому, що онлайн-ресурси на сьогоднішні є більш вигідними для сучасних бібліотек, адже вони не потребують місця на стелажах та постійно оновлюються. Згадані вище ресурси, безумовно, є корисними не лише для науковців, але й для студентів, співробітників і просто для тих, хто цікавиться різними науками. Кожен ресурс - як академічний, так і публічний - має свого користувача, тому, звичайно, казати, який з них краще, - справа невдячна. Перш за все, треба чітко розуміти, на якого корис-

тувача орієнтується бібліотека і відповідно до цього обирати ресурси.

Ще однією цікавою доповіддю була презентація Лешека Червінського, представника з продажу EBSCO¹². Його доповідь стосувалась бази Інституту інженерів-електротехніків IEEE. Він зробив короткий екскурс в історію інституту, поступово переходячи до теми ресурсів та тематики баз IEEE. Хоча ці ресурси є найбільш цікавими здебільшого для представників технічних спеціальностей, вони також будуть корисними і для тих, хто просто цікавиться сучасними технологіями, енергозберігаючими системами.

Про важливість підвищення професійної кваліфікації бібліотекарів та роль електронних ресурсів в інформаційному просторі України розповів Михайло Семенович Слободяник - завідувач кафедри управління навчальними закладами та педагогіки вищої школи Університету менеджменту освіти.

Одним із питань, порушених у рамках семінару, було авторське право та використання нормативно-правових баз. Цих тем стосувались доповіді Вікторії Чьоч¹³ та Сергія Антоненка¹⁴.

Ганна Воскресенська з Американської бібліотеки ім. В. Кінгастого зробила короткий огляд Електронної бібліотеки США (ELibraryUSA)¹⁵, розповівши про унікальні ресурси, якими наразі можуть скористатись як читачі американської бібліотеки, так і моголянська громада. Тетяна Ярошенко розповіла про просування проекту "ЕЛІБукр: Електронна бібліотека України", зокрема було зазначено динаміку зростання учасників проекту (фактично Косорціуму) - з перших трьох у 2009-му до 17 в 2011 році. Співпраця та інтеграція зусиль задля покращеного доступу до інформації - ось лейтмотив цього виступу, лише спільними зусиллями, завдяки обміну досвідом можна досягти

мети - повноцінного забезпечення інформацією користувачів сучасних наукових бібліотек ("Проект ELibUkr: чи є результатом?")¹⁶.

Загалом, другий день семінару було присвячено електронним ресурсам, їх використанню та значенню в сучасному науковому житті. Було порушено багато питань, зокрема цін на передплачені ресурси. Учасники семінару порівнювали цінові політики, обговорювали переваги онлайн-ресурсів. Варто зауважити, що на сьогодні використання електронних ресурсів є питанням дуже цікавим та важливим. Для багатьох бібліотек це дійсно гарна можливість забезпечити своїх користувачів необхідними матеріалами, зекономити простір, до того ж онлайн-ресурси часто оновлюються, що сприяє підтримці релевантної інформації.

Семінар вийшов дуже насиченим, окрім озвучених доповідей було оголошено також теми презентацій та наукових розвідок, що потрапили до розділу "Неконференція". Моголянська "Неконференція", присвячена 20-річчю наукової бібліотеки НаУКМА, - подія, безумовно варта уваги усіх тих, хто цікавиться електронними колекціями та їх розвитком, активністю використання електронних ресурсів різними групами користувачів, традиційними колекціями та іншими важливими темами з життя бібліотек. "Неконференція" пропонує бачення співробітників Моголянської книгозбірні на світ бібліотечно-інформаційних ресурсів. Серед повідомлень, представлених в електронному архіві бібліотеки НаУКМА, варто відзначити виступ Тетяни Ярошенко та Олени Гімос "Електронна колекція бібліотеки НаУКМА: Per aspera ad astra"¹⁷ про те, як розвивалась бібліотека НаУКМА, якими ресурсами збагачувались її фонди, які онлайн-ресурси бібліотека має на сьогодні. Не оминули

увагою и електронний репозитарій eKMAIR, що є важливим джерелом доступу до наукових здобутків НаУКМА. У цій презентації виголошено дуже важливу думку: бібліотека є стратегічним партнером університету в системі наукових комунікацій, вона є живим організмом, що постійно розвивається та прямує до самовдосконалення. Цей виступ спонукає до роздумів про процес становлення бібліотеки Могилянки зокрема та й загалом бібліотек: яким він може бути, куди рухатись далі, адже незважаючи на досягнення, що їх наразі вже має Могилянська книгозбірня, вона не зупиняється на цьому, а розвивається далі, прямуючи до нових звершень.

Для всіх, хто цікавиться особливостями використання електронних ресурсів студентами різних спеціальностей, зокрема гуманітаріїв, пропонуємо прочитати презентацію Світлани Чукарової "Аналіз використання електронних ресурсів студентами гуманітарних спеціальностей (на прикладі використання баз даних EBSCO в НаУКМА)"¹⁸. У повідомленні мова йде про деякі особливості студентів-гуманітаріїв як користувачів сучасної наукової бібліотеки і про те, на що бібліотеці необхідно звернути увагу, аби задовольнити інформаційні потреби користувачів цієї групи. Подібні дослідження дуже популярні за кордоном, сподіваємось що і в нашій країні такого роду дослідження посядуть належне місце в галузі бібліотечної справи.

Виступ Гімос Олени "Елект-

ронні ресурси для науки та освіти: деякі аспекти українського та іноземного досвідів"¹⁹ дуже змістовно описує сучасний стан електронних ресурсів у нашій системі освіти, їх значення для науки та шляхи їх використання. Доповідь дуже актуальна, тому що сьогоднішній світ інформаційних технологій продовжує невпинно розвиватись та спонукає до змін багато сфер сучасного життя, освіту зокрема. Іноземні практики використання електронних ресурсів є корисними та помічними для українських бібліотек та інших науково-освітніх установ, адже надають безцінний досвід та краще розуміння ситуації.

Ще однією важливою темою на семінарі стала тема проекту Світової цифрової бібліотеки, про яку мова йшла в презентації Тетяни Чорної "Цифрова бібліотека як технологія представлення та збереження суспільного надбання"²⁰.

Дуже важливо кожній країні в сучасному цифровому світі не загубити свою самобутність, поділитись надбаннями своєї культури, своєї країни. Світова цифрова бібліотека сприяє саме цим цілям: вона дає змогу краще та глибше вивчити історію, мову, культуру інших країн і так само дає змогу представити культурну спадщину своєї країни. Це дуже важливо для інтернаціональних відносин, обміну культурним досвідом, який не має кордонів. Серед важливих тем "Неконференції" варто також зазначити про доповіді, що готуються Тетяною Ярошенко "Шануємо минуле, будемо майбутнє: пер-

ші 20 років бібліотеці НаУКМА", Тетяною Чорною "Управління електронними ресурсами в бібліотеці", Мариною Ніколаєвою "Читач та бібліотека: зміна бібліотечних сервісів відповідно до потреб користувачів", Іриною Баньковською "Прямуючи до каталогу веб 2.0", Ольгою Мажулою "Соціальні мережі як форма популяризації бібліотеки та її сервісів", Таїсією Сидорчук та Інною Кізченко "Осередок наукового спадку Омеляна Прицака у Могилянці", та багато інших тем, присвячених довідковій службі, обслуговуванню, розвитку та управлінню колекцій. Крім зазначених вище доповідей, розділ поповнюватиметься протягом року багатьма науковими доробками співробітників Могилянської книгозбірні, доступ до яких буде відкрито через електронний архів НаУКМА²¹.

Проведення таких масштабних семінарів є позитивною ознакою сучасного інформаційного суспільства, адже бажання взяти участь у семінарі виявили колеги не лише з України, але й із закордону. Таку подію дійсно не можна оминати, ми маємо говорити про ті теми, що нас цікавлять, обмінюватись досвідом, ділитись своїми баченнями сучасного стану речей у бібліотечній справі та в галузі сучасної науки й освіти. Проведення наукових заходів такого рівня є безперечно важливим для наукової спільноти, це означає, що наші колеги відкриті для діалогу, до нових ідей, готові співпрацювати задля досягнення спільної мети.

1 <http://www.library.ukma.kiev.ua/fileadmin/documents/Documentation/ProgramaSeminar31012012.pdf>
 2 <http://www.youtube.com/watch?v=Fr1bpsiePF0&feature=youtu.be>
 3 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1261>
 4 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1263>
 5 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1264>
 6 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1266>
 7 http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Bib_Visnyk/2011_-6/06_3.pdf
 8 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1267>
 9 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1276>;
 запис сесії: <http://www.instantpresenter.com/eifl/E955D9848448>;
 презентація: www.eifl.net/system/files/201202/january_2012_eifl_presentation.pptx;
 повідомлення про подію: <http://www.effl.net/news/open-access-advocacy-how->

students-can-get-inv
 10 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1270>
 11 <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/1274>;
<http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1275>
 12 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1272>
 13 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1268>
 14 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1273>
 15 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1271>
 16 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1256>
 17 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1259>
 18 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1260>
 19 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/965>
 20 <http://www.ekmair.ukmakiev.ua/handle/123456789/1269>
 21 www.ekmair.ukmakiev.ua